

Demokrácia alulnézetből

Stockholm, augusztus 18., szombat délután 4 óra. Az IFLA prekonferenciáján a rám osztott leckét már teljesítettem (szövegemet felolvastam), s talán ezért is a kelleténél kissé felszabadultabban lépegetve, az egyetemi diákszálló lépcsőjén megbotolva, s csaknem negyvenéves rutinomból kiesve (azaz hasra vágóva) egyik botom alá kerültem és eltört.

A következő másodpercekben (esetleg percekben) elsodort a rémület. Egy bottal képtelen vagyok huzamosabban gyalogolni, magyar kolléga még nincs a diákszállóban, szombat délután az üzletek már bezártak...

A recepcióban az ügyeletes fiatal hölgy riadt tanácsalanságomat megértve, mosolyogva nyújtotta felém az addig használatlan, de szavai szerint már öt éve odakészített tartalék botot. (Az egyik általános iskola tanári szobájában előkészített hordágyat láttam, s a tekintélyes méretű vásárváros területén, az IFLA kongresszus helyszínén, ugyancsak a vendéglátók tapintatos segítőkészségének köszönhetően, tolokocsival közlekedhettem.) Vagyis néhány napra közvetlen élményemmé lett a svéd jóléti, gondoskodó társadalom működése.

És otthon nálunk? – ötlött fel bennem újra meg újra a kérdés. Ugye mindnyájan emlékszünk *Konrad György Látogatójának* elesett öregasszonyára, aki szociális segély kérelmezésére szánja rá magát, de a Tanács kapuján túl erős a rugó, képtelen azt kinyitni. Mászt aligha tehetett, hazament meghalni.

Jól tudom, milyen nagy a két szóbanforgó társadalom között a különbség, de mondjuk végre ki: nem csupán anyagiakról van szó. Arról is, meg kultúráról, a másság elfogadásáról, a segítő kéz kinyújtásáról. Mi lenne, ha nagyobb könyvtáraink ruhatáraiban ott állna egy-egy bot vagy tolokocsi, esetleg évekig várva az egyetlen használóra? Hány közintézmény és könyvtár használható egyáltalán kerek székhez kötött sorstársaim számára? Még

az öt éve új épületben lévő OSZK-ban sem sikerült kettő darab lépcsőt legalább részlegesen eltüntetni, s ezáltal könnyedén használhatóvá tenni. A parkolási gondokat ne is említjük! Tanács, OTP, színház, mozi, posta? Hol van egyetlen piktogrammal védett fenntartott hely? (Például a BEAC pálya helyén álló Skála Áruház bejáratánál, ott viszont újra meg újra illetéktelenek foglalják el azokat, érvénytelenítve az áruház vezetőségének jó szándékát.) Vagy még egyszerűbb példát emlegetve: hány könyvtár bejáratát lépcsője mellett van jól megfogható, kapaszkodókorlát? Ezek hiányában sokan nem mehetünk oda, akik pedig szülői, nagyszülői minőségünkben egy kisebb-nagyobb család számára közvetíthetnének a fontos beszélgetési témák forrásait, a továbbgondolásra érdemes tények és érvek seregét, a tanulásra, olvasásra ösztönző könyvek sorát.

Korlát, bot, kerek szék. Bizonyára jól értjük egymást, konkrét tárgyak, de egyúttal szimbolikus jelentést is hordoznak. Gondolunk-e az átlagtól, a szokványostól eltérőre? Vagy csak az éppen aktuális kampányok idején, amíg illik?

Természetesen én is vallom: a könyvtár első renden az olvasóké. A kisebbségé! A magyar felnőtt lakosság immár csak 16%-a mondható könyvtárhasználónak. (Dániában 65%!) Ez év tavaszán egy sor városi könyvtárat meglátogattam, a helyi társadalom és a bibliotékák viszonya felől tudakozódva, rendszerint az írástudatlannak, a félalnfabétának, a könyvtárakat egyáltalán nem használók nagyságrendjét is próbáltam felderíteni. Többnyire zavart csend, réteves hűmmögés, illetve a probléma teljes elutasítása („ez iskolarendszerünk hatáskörébe tartozó ügy”) volt a jellemző válasz. Igen, vannak cigányaink! Állami gondozottjaink, sodródó, kallódó felnőttjeink és gyerekeink! De hányan? Hogyan lehetne velük kapcsolatba kerülni? Számukra mi is lenne az a bizonyos

lépcső melletti kapaszkodó, amitől már bátorságot merithetnének? Esetleg csupán egy-egy felirat: „Írni és olvasni tudunk”, vagy „Zene- és mesehallgatás”, netán „Video helyben és kölcsönzés” stb.

Nézzünk csak körül! A templomok lépcsője mellett szinte mindenütt vannak már jól megfogható, a rászorulóknak segítséget adó kapaszkodók. Miért ne lehetne a könyvtár a következő intézmény, amely ilyen módon is kifejezné: mindenkit várunk! Sokszor természetesen kevés a segítő kéz kinyújtása, meg a korlát felszerelése. Időnként sokkal többre, liftekre is szükség van. Konkrét és jelképes értelemben egyaránt. Dániában csak úgy sikerülhetett a felnőttek kétharmadát könyvtárhasználóvá tenni, hogy előzőleg a 7–16 évesek 84 százaléka lett a könyvtárak szolgáltatásait ismételten igénybe vevő tanuló. Az iskolai feladatok ezt megkívánják, illetve az iskolai és a közművelődési könyvtárak hálózata ezt lehetővé teszi.

Súlyos igazságot fogalmaz meg tehát kollégánk az iskolarendszer felelősségét emlegetve, de talán érdemes nyomatékosítani: csakis a könyvtári szolgáltatásokat radikálisan fejlesztő és a tanulókat további bűvárokódásra ösztönző tanítási célrendszer és stílus hozhat hosszú távon eredményeket.

A demokrácia minőségét a hangzatos deklarációknál igazabban jellemzi a kisebbségek helyzete. Érezhetjük-e egyenrangú polgárnak itt magunkat a pártoskodó zajgás közepette cigányként, nagyothallóként, nemzetiségként, állami gondozottként, csoszogó nyugdíjasként, fehér bottal vagy mankóval botorkálóként, ha nem találjuk meg a nekünk szükséges – igenis külön gondoskodással, csak ránk gondolva előkészített –, a konkrét és elvont értelemben egyaránt fontos, kapaszkodókorlátokat?

Nagy A.

Kérdezz – felelek

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a gyermekek után járó pótszabadság legmagasabb mértékéről:

„A Munka Törvénykönyve végrehajtási rendeletének (Mt. V.) 47. paragrafusa (2) és (3) bekezdése tartalmazza a gyermekek után járó pótszabadság mértékére vonatkozó szabályokat. A (3) bekezdés kimondja, hogy ezen a címen évenként legfeljebb tizenkét munkanap pótszabadság jár. Mire vonatkozik ez a korlátozás? A (2) és (3) bekezdésben foglaltakra együttesen, vagy csak a (3) bekezdésben meghatározott pótszabadságra? Egy négygyermekes anya, akinek három tizennégy éven aluli és egy tizenhat éves gyermeke van, megkaphatja-e a $9 + 2 + 2 = 13$ munkanap pótszabadságot vagy csak tizenkettőt?”

Válasz:

A kérdést a levélben hivatkozott rendelet szövege dönti el. Az Mt. V. 47. paragrafusának (2) bekezdése szerint a dolgozó nőt a tizennégy évesnél fiatalabb egy gyermeké után kettő, két gyermeke után öt, három vagy több gyermeke után kilenc munkanap pótszabadság illeti meg.

E szakasz (3) bekezdése pedig úgy szól, hogy a dolgozó nőnek az általa gondozott, tizennyolc éven aluli és munkaviszonyban nem álló három gyermeke után – a (2) bekezdésben meghatározott pótszabadságon felül – évi két, minden további ilyen gyermek után ugyancsak két-két, de évenként legfeljebb tizenkét munkanap pótszabadság jár. A tizenkét munkanapra vonatkozó korlátozás tehát csak a (3) bekezdés szerinti, a három vagy több, tizennyolc éven aluli gyermek után járó pótszabadságot érinti.

A levélíró példájában említett anya ezek szerint jogosult a 13 munkanap pótszabadságra, feltéve, hogy mind a négy gyermekét gondozza, és egyik sem áll munkaviszonyban. Egy olyan anya viszont, akinek hét tizennyolc éven aluli, az említett feltételeknek megfelelő gyermeke van, a (3) bekezdés alapján (az abban foglalt korlátozás miatt) csak 12 munkanap pótszabadságra lenne jogosult, de ezenfelül megkapná a tizennégy éven aluli gyermekek után járó – a (2) bekezdésben meghatározott – pótszabadságot (egy ilyen gyermek után kettő, két gyermek után öt napot stb.).